

COD DEONTOLOGIC ARCA - septembrie 2021

CONSIDERENTE PRELABILE

Prezentul cod deontologic se situează în contextul creat de cadrul reglementativ existent, respectiv legea audiovizualului, codul audiovizualului, codul civil, Convenția europeană a drepturilor omului, jurisprudența CEDO.

Aceste reglementări sunt asumate ca reguli de conduită editorială, atât în virtutea caracterului lor de obligație legală, cât și cu convingerea că misiunea de interes public a radiodifuzorilor trebuie să se construiască în materia oferită de comunicarea audiovizuală realizată prin respectarea legii.

NIVEL DE AUTOREGLEMENTARE

Prezentul cod nu dublează reglementările existente, ci le presupune ca elemente externe de referință pentru adăugarea de reguli sau principii suplimentare, care constituie în fapt materia sa. Din acest motiv și pentru a evita incoerența de a reproduce în domeniul autoreglementării prevederi care sunt direct obligatorii prin lege sau legislație secundară și nu pot fi asumate ca facultative, nici chiar cele mai importante dintre reglementările legale nu vor fi regăsite în conținutul său.

PRINCIPII

Prezentul cod valorizează convingerea că obligația respectării legii și a reglementărilor poate coexista fără a intra în contradicție cu nevoia pe care o au radiodifuzorii, producătorii, editorii și redactorii de a utiliza valorile care emerg din experiență, bun simț, repere editoriale și etice, atunci când se confruntă cu provocări editoriale sau când desfășoară rutina activității editoriale obișnuite. „Intr-o lume perfectă ar funcționa o singură reglementare: folosiți-vă propria și cea mai bună judecată!” (BBC Editorial Guidelines)

Increderea publicului este o altă valoare pe care o păstrăm ca reper și ea poate fi câștigată numai prin imparțialitate și onestitate și prin garanția că se evită în orice moment inducerea în eroare a publicului sau manipularea lui.

Acuratețea prezentării adevărului nu se poate obține numai prin simpla prezentare a faptelor, ci doar în urma unui efort de a detecta aspectele relevante, de a distinge evidența de prejudecată sau confuzie pentru a beneficia de funcția de incertitudine, și de a descoperi adevărul acolo unde el se află (BBC-EG)

Integritatea și independența editorială trebuie păstrată în fața oricăror interese externe, a oricăror presiuni politice sau comerciale și a oricăror interese personale. (BBC-EG)

Conținutul editorial trebuie să ofere semnificație utilă pentru public, nu doar să îi stimuleze reacții sau să îl facă țintă a mesajului publicitar. Divertismul oferă și el acest tip semnificație sub forma valorii construite cu umor, bun simț și bună inspirație.

STANDARDE EDITORIALE

Radiodifuzorii pot asigura, individual, standarde editoriale care să contribuie la ridicarea nivelului de educație media al publicului și nu vor promova practicile editoriale care sacrifică performanța editorială în favoarea compromisului cu soluții editoriale care conduc la coborârea nivelului de civilizație mediatică a publicului.

Este dezirabil ca spațiul de desfășurare a competiției între radiodifuzori să se poziționeze în zona superioară a preferințelor publicului și să contribuie la ridicarea nivelului acestora.

PROMOVAREA ÎNȚELEGERII CORECTE A LEGISLAȚIEI

Radiodifuzorii vor acorda atenție, în măsura posibilului, promovării înțelegerii corecte a legislației din domeniul audiovizual sau din alte domenii și pentru eliminarea abuzurilor generate de neclarități legislative sau interpretări eronate ale reglementărilor, inclusiv prin indicarea și relevarea în fața autorităților și a publicului a temelor și soluțiilor reglementative controversabile.

În acest sens se va avea în vedere și responsabilizarea celor implicați în realizarea programelor în sensul evaluării critice a efectelor ce rezultă din difuzarea programelor, atât sub aspect legal cât și sub aspecte nereglementate, dar semnificative în raport cu drepturile și interesele altora.

INFORMAREA CORECTĂ

În măsura în care difuzează în principal sau secundar știri și programe informative, postul de radio trebuie să se comporte ca agenție socio-economică specială, iar obiectivele antreprenoriale trebuie să fie configurate pentru întrunirea condițiilor de furnizare a accesului la un drept fundamental, dreptul publicului la informare (Rezoluția Consiliului Europei 1003/93 referitoare la etica jurnalistică)

Informațiile nu ar trebui să fie tratate ca o marfă, ci necesare pentru a satisface un drept fundamental al cetățeanului. În acest sens, nu ar trebui să se exploateze nici calitatea și nici conținutul știrilor sau opiniilor strict pentru a mări audiența ori veniturile obținute din publicitate, ci pentru a satisface în mod optim dreptul la informare, beneficiile în audiență și venituri, care sunt necesare și legitime în cazul radiodifuzorilor privați, ca suport al întregii lor activități, urmând a rezulta din excelența îndeplinirii acestei misiuni publice. (Rez COE 1003/93)

Dat fiind că activitatea radiodifuzorilor din zona programelor informative este una de “intermediere” între informația preexistentă și public, în sensul de furnizare a unui serviciu de informare, aceștia trebuie să asume faptul că și drepturile pe care le dețin în legătură cu libertatea de informare depind de destinarii acesteia, adică de cetățeni.

Aceasta nu înseamnă însă că programele informative sunt doar un simplu act de răspândire a informațiilor, în timp ce interpretarea acestora ar fi atributul prioritar al publicului. Dimpotrivă, informația conține în sine traseul de la faptă la semnificație, traseu care fără contribuția interpretativă și analitică a mass-media ar rămâne un simplu labirint al confuziilor – cazul zvonurilor, care nu trebuie să constituie o materie primă pentru media, este tipic în acest sens.

În plus „libertatea în domeniul presei include, de asemenea și recurgerea la o anumită doză de exagerare, chiar de provocare” (teză în decizie CEDO). Elementele de retorică constitutive comunicării umane nu pot fi cenzurate tocmai în cazul mass-media audiovizuale.

În sensul valorilor promovate de CEDO, libertatea de exprimare nu se exercită numai pentru a difuza informații sau idei care sunt primite favorabil sau cu indiferență, ci și în cazul celor care șochează, contrariază, sau deranjează, cazuri în care radiodifuzorii se vor asigura că difuzarea este motivată prin rațiuni de interes public.

Informarea corectă include și obligația de a include aspectele cele mai semnificative pentru viața societății, inclusive cele cu relevanță pentru dezvoltarea acesteia în sens pozitiv. Dat fiind că evaluarea unor asemenea caracteristici nu poate fi apanajul unei autorități sau rezultatul unei reglementări, acest principiu rămâne un “Principiu de relevanță”, principiu asumat individual de către radiodifuzor și administrat după propria libertate de conștiință a celor care participă la gestionarea lui

, în condițiile în care nu se poate impune o instanță care să decidă care anume aspecte sunt sau nu semnificative în sensul menționat.

Respectul adevărului presupune și educarea capacității de a-l discerne și de a-l prezenta astfel încât efectul de informare a publicului să fie maxim.

Se recomandă ca verificarea legalității conținutului editorial să fie integrată acțiunii de determinare a adevărului și creativității editoriale într-un mod care nu poate influența și inhiba această acțiune sau creativitatea mijloacelor de comunicare editorială, în condițiile în care verificarea legalității va fi întotdeauna anterioară difuzării programelor.

Radiodifuzorii vor expune, dacă aleg să facă acest lucru, principiile editoriale deopotrivă pentru a se identifica în fața publicului, dar și pentru a răspunde aspirațiilor sale, ca și pentru a-l educa în sensul familiarizării cu valorile mass-media.

JUDECĂȚILE DE VALOARE / OPINIILE

Deși opiniile sunt în mod necesar subiective și, în consecință, nu pot și nu trebuie să fie supuse criteriilor de corectitudine (după cum s-a exprimat CEDO „ judecățile de valoare nu trebuie să fie supuse probei veridicității”), trebuie totuși să existe asigurarea că opiniile sunt exprimate în mod sincer și etic și că ele sunt fondate pe un suport factual credibil și suficient.

Opiniile care iau forma unor comentarii la adresa unor evenimente sau acțiuni referitoare la persoane sau la instituții nu trebuie să încerce să neghe realitatea faptelor sau a datelor.

În exercițiul activității editoriale trebuie să se manifeste atât respectul legitim și reciproc față de orientările ideologice ale editorilor și ale proprietarilor dar și acceptarea faptului că această activitate editorială este limitată de exigente imperative constând în raportarea de stiri corecte și de opinii etice. Acest lucru este esențial în vederea respectării dreptului fundamental la informare al cetățenilor. (Rez COE 1003/93)

INDEPENDENȚĂ ȘI IMPARȚIALITATE

Independența și imparțialitatea nu înseamnă neutralizarea valorii de adevăr a stirilor prin prezentarea plată și neutralizarea reciprocă a informațiilor și a opiniilor contradictorii. Conținutul editorial va pune în evidență opinia relevantă sau informația de maximă credibilitate, precizând însă caracterul relativ al veridicității, care în unele dintre cazuri, poate fi stabilită numai în instanțele de judecată sau de evaluarea opiniei publice.

Independența și imparțialitatea nu înseamnă a refuza evidența adevărului atunci când el se află cu în mod clar de partea unora dintre cei aflați în dispută, cu excepția cauzelor penale, unde evaluarea aparține exclusiv instanțelor de judecată.

Realizatorii vor fi imparțiali din punct de vedere politic în realizarea programelor, fără a fi însă opriți de la a avea convingeri politice proprii.

Conținutul editorial va acorda importantă problemelor reale ale societății și nu va crea false probleme sau nu va obtura atenția publicului cu probleme minore. Totodată se va avea în vedere adresarea pe un public țintă, care poate fi diferențiat pe capacitate de înțelegere, informare și preferințe și nu numai în funcție de capacitatea de a răspunde la mesajele comerciale, ci și în paralel cu aceasta. Nu se va crea confuzie între cele două planuri, respectiv planul editorial și cel publicitar, ci se va crea un cadru de repere care să ajute publicul să le distingă pentru a extrage beneficiile disponibile în ambele.

Interesele comerciale ale societăților de radio se vor putea exercita în limitele satisfacerii interesului public sau, în situația cazurilor punctuale legitime în care nu există o relație directă între acestea și interesul public, fără a leza interesul public.

RESPONSABILITATEA EDITORIALĂ

Responsabilitatea editorială aparține radiodifuzorului în calitatea sa de societate comercială, respectiv structurii de proprietate și conducere care răspunde de acțiunile societății comerciale.

Responsabilitatea editorială se constituie numai în raport cu și este opozabilă numai dispozițiilor legii audiovizualului și reglementărilor subsecvente ale codului audiovizual. Orice conflict generat de conținutul editorial care nu contravine însă acestor reglementări nu antrenează responsabilitatea editorială a radiodifuzorului (ci responsabilitatea civilă sau comercială, după caz.)

Responsabilitatea editorială se asumă în cadrul exercitiului politicii editoriale, de către conducerea societății.

Politica editorială reprezintă concepția asupra principiilor, regulilor și strategiei după care se structurează producția și/sau difuzarea de conținut editorial, inclusiv punerea ei în practică. Exercițiul ei poate fi delegat managerului, editorilor sau realizatorilor de programe în mod expres, dar fără a transfera și responsabilitatea editorială. Radiodifuzorul poate interveni în activitatea editorială oricând consideră necesar, și în special atunci când delegarea politicii editoriale nu produce efectele prezumate. Instanța care deține dreptul de politică editorială beneficiază, împreună cu realizatorii, de dreptul de confidențialitate a surselor, așa cum este prevăzut de lege.

Radiodifuzorul va stabili cu realizatorii de programe condițiile care se aplică atunci când este utilizat recursul la clauza de conștiință, respectiv la dreptul acestora de a nu acționa împotriva convingerilor proprii, care trebuie acordat fără limite.

Decizia de a face publică sau nu politica editorială aparține autorilor ei, în condițiile în care politica editorială poate să îmbrace aspecte de confidențialitate care se supun regulilor competiției corecte. Acesta nu face însă mai puțin importantă responsabilitatea editorială.

INTERESUL PUBLIC SI PROTECTIA DREPTURILOR PERSOANEI

Este de interes public atât protejarea drepturilor individului cât și respectarea dreptului lui și al publicului de a fi informat în contextul asigurării pluralismului surselor de informare. Libertatea de exprimare este ea însăși de interes public.

Problemele de interes public sunt în mare parte puse în discuție în legătură cu figurile publice, respectiv persoanele care dețin o funcție publică sau care utilizează resursele publice, sau în sens larg, toți aceia care joacă un rol în viața publică, fie în politică, economie, arte, sfera socială, sport sau în orice alt domeniu, în sensul definiției date de Rezoluția 1165 (1998) a Consiliului Europei. Noțiunea de figură publică nu se restrânge deci la politicieni sau membri ai administrației, ci include personalități din diverse domenii a căror prezență publică stârnește interes. Figurile publice trebuie să admită că poziția lor în societate îi expune la o presiune sporită asupra vieții lor private. Mai mult, „asteptarea legitimă de protecție a vieții private și a dreptului la propria imagine” nu poate fi invocată în spații în care se admite o expunere normală în fața publicului și a presei.

Dat fiind că persoanele publice contribuie la stabilirea standardelor sociale atât prin diferențiere cât și prin exemplu, cercul interesului public legitim ar fi prea îngust circumscris dacă s-ar reduce numai la dezbaterile pe marginea reflectării unor comportamente care sunt moral sau legal discutabile și nu ar include și reflectarea normalității comportamentului vieții zilnice, dacă aceasta servește la formarea opiniei publice în chestiuni de interes general sau la dezbateri de interes general.

În acest sens și programele de divertisment pot aborda viața privată a persoanelor publice atât cu îndreptățirea dată de aspectele de interes public cât și în sensul că programele de divertisment sunt la fel de bine protejate de dreptul la liberă exprimare. Valoarea de divertisment a conținutului editorial poate constitui o contribuție la formarea valorilor publice și de aceea prezintă interes public.

În cazul persoanelor care acced în mod voluntar în viața publică, acestea nu mai pot invoca dreptul de a rămâne anonimi, imaginea lor devenind într-un anumit grad o proprietate publică la care mass-media poate face apel pentru a întreține dezbateri de interes public și construcția de valori ale vieții cotidiene.

Prezentarea unor astfel de cazuri se va face numai dacă radiodifuzorii vor fi în măsură să demonstreze că expunerea unor aspecte de viață privată, indiferent dacă prejudiciază sau nu imaginea persoanei, reprezintă o contribuție la dezbateri de interes general care consolidează valorile societății contemporane.

În sensul construcției de valori civice, radiodifuzorii pot avea în vedere valorizarea principiilor anti-discriminare în mod pro-activ, prin promovarea de conținut care să conducă la înțelegerea importanței patrimoniului valoric al egalității în drepturi a persoanelor. În acest sens se va acorda atenție principiului egalității dintre femei și bărbați și combaterii prejudecăților care contravin acestui principiu.

Radiodifuzorii vor respecta principiul prezumției de nevinovăție în sensul de a nu califica o persoană ca fiind vinovată de comiterea unei fapte penale sau a unor contravenții înainte ca acest lucru să fi fost stabilit prin parcugerea tuturor căilor de dezbateri în instanțele de judecată, iar acuzațiile formulate la adresa sa vor fi prezentate ca relative. Aceasta prezumție se aplică însă numai în cazul unor acuzații pentru fapte care pot face obiectul instanțelor de judecată.

În măsura în care asemenea acuzații se formulează de către politicienii care beneficiază de imunitate pentru declarații politice, contextul va fi prezentat ca atare publicului.

În mod corespondent, acuzațiile pentru fapte de altă natură decât cele care pot face obiectul instanțelor de judecată vor fi prezentate ca nefiind purtătoare de alte incriminări decât cele cu sens moral sau etic, care nu pot fi stabilite pe calea instanțelor de judecată.

REPREZENTAREA VIOLENȚEI

Reprezentarea violentei în programele de radio este limitată prin prevederile legii audiovizualului precum și prin deciziile emise de CNA în aplicarea legii. Programe care conțin reprezentări ale violentei pot fi transmise în situația în care ele nu afectează dezvoltarea fizică sau mentală a minorilor, dat fiind caracterul limitat al violentei în cauză sau date fiind condițiile speciale de programare a acestora și de marcarea lor cu avertizări, care, în general, exclud accesul minorilor la difuzarea lor.

Totodată, în privința programelor care includ violență, trebuie distins ceea ce reprezintă conținut nelegal, anume ceea ce nu poate fi transmis în nici o situație, de ceea ce poate fi transmis numai cu avertizări obligatorii sau numai la intervale orare permise, precum și de ceea ce reprezintă conținutul a cărui difuzare nu încalcă prevederile legii dar care, de asemenea, conține o reprezentare a violentei și poate induce un stress, sau poate induce comportamente nedorite.

Aceste din urmă tipuri de programe, care pot fi difuzate, dar a căror difuzare nu este dezirabilă, dincolo de criteriile impuse de lege, pot fi supuse unui regim de autoreglementare. Spațiul de acțiune al autoreglementării vizează programe cu conținut de violență a căror difuzare presupune ca prevederile legale nu au fost încălcate, dar care sunt supuse unor restricții suplimentare. Ca urmare,

nerespectarea acestor restrictii de autoreglementare nu poate fi considerata o incalcare a legii sau a reglementarilor CNA emise in aplicarea legii.

Dat fiind ca lumea reala contine violenta, este rezonabil ca radioul sa o reflecte, chiar daca aceasta poate produce o agresiune asupra publicului, dar numai daca acesta agresiune este un efect secundar si este complementară scopului motivat al informarii si avertizarii publicului.

In sensul prezentului cod, prin violență se înțelege: "actiune de forta care agreseaza integritatea fizica sau psihica a individului pentru a-i domina sau distruge identitatea umana."

Prezenta violentei in programe trebuie sa fie intotdeauna justificabila editorial sau prin logica dramaturgica a programului, in sensul ca trebuie sa stabileasca o relatie de continut informational sau spectacular cu publicul, care sa se inscrie in datele interesului public specific domeniului audiovizual. Difuzarea de programe care contin violenta gratuita (anume violenta care nu joaca un rol central in definirea subiectului, a unui personaj sau a unei teme a programului ca ansamblu, la randul lui motivat valoric) este interzisa prin lege. Violenta care are ca scop socarea publicului pentru a-i atrage atentia asupra programului fara a-i oferi elemente necesare pentru a intelege justificarea editoriala sau dramaturgica a acestuia, si care recurge la reactiile lui primare, nemediate de resursele sale culturale si de civilizatie, trebuie evitata.

Astfel, se va avea in vedere ca:

Difuzarea de programe care promoveaza sau elogiaza violenta este nedorita.

Efectul spectacular bazat pe violenta este de evitat.

Violenta in termenii referentiali ai lumii reale trebuie sa se distinga de violenta ca efect al fanteziei si sa fie supusa unei restrictii mai accentuate in cazul unor elemente de continut similare. Reciproc, reprezentarea violentei marcate drept imaginar poate fi mai larga.

In programele care contin referiri la violenta reala trebuie prezentate publicului efectele finale ale violentei asupra faptasilor si asupra victimelor.

Programele nu vor contine scene de violenta realista care sa induca ideea ca violenta este modul cel mai eficient de a solutiona probleme sau conflicte reale.

Programele nu vor minimaliza efectele violentei in viata reala.

Programele nu vor contine elemente terifiante arbitrare, fara relatie de continuitate cu tema programului.

Violenta in stiri si programe informative:

Violenta va fi prezenta in stiri si programe informative numai daca prezentarea ei aduce o informatie relevanta pentru teme sociale de ansamblu sau specifice, sau daca este necesara pentru a semnala si constientiza un pericol sau un risc general - individual sau colectiv.

Informatiile continand scene de violenta vor fi precedate de avertizari cu privire la potentialul efect de stress pe care il pot avea asupra publicului in general sau asupra unor categorii speciale (minori).

Se va avea in vedere ca pozitia in jurnalele de stiri a reportajelor continand violenta sa nu creeze elemente suplimentare de soc si sa nu afecteze identitatea stirilor din imediata vecinatate.

Informatiile despre incidente violente care pot afecta minorii sau familiile trebuie prezentate intr-o maniera cat mai putin explicita. Daca acest lucru nu se poate face, si daca nu se contravine

interesului public al necesitatii informarii eficiente, acestea vor fi difuzate in intervale orare de regula inaccesibile minorilor.

Respectul pentru demnitatea fiintei umane impune reguli speciale prin care sa se evite excesul de realism atunci cand sunt prezentate victime (in cazuri unde acest lucru are o motivare exceptionala).

Prezentarea unor incidente violente sau a urmarilor acestora nu va fi controlata si cosmetizata in asa masura incat relevanta informatiei sa fie afectata sau sa se creeze o imagine falsa despre conditia umana.

Totodata, trebuie avute in vedere actiuni de stimulare a constructiei unei perceptii active a publicului, prin:

Educarea publicului pentru a intelege riscurile la care se expune in raport cu emisiunile care contin violenta.

Alfabetizarea televizuala: intelegerea modului in care poate fi selectata si asimilata oferta de programe.

Promovarea educationala a deciziei si a mijloacelor necesare pentru a alege calitatea drept criteriu in selectarea emisiunilor.

Se va promova in emisiuni cultura respectului reciproc si a depășirii violenței, a spiritului civic si democratic.

Se va promova in programe educatia pentru o lectura critica a imaginii, care sa releve mecanismul implicarii individului in perceptia acesteia.

PREZUMPTIA DE CREATIVITATE

Totuși, este specific pentru o parte din principiile formulate aici că nu pot decât să rămână la nivelul de reper, fiind imposibilă o judecată asupra faptului dacă practica editorială se conformează lor sau nu. Pentru noi este suficient însă ca aceste principii să constituie o preocupare, iar punerea lor in practică să producă o valoare construită conform creativității fiecărui editor. Acesta este principiul „prezumției de creativitate”.

Notă: Acest cod fost redactat avand ca referințe, intre altele, următoarele documente:

1. Commercial Television Industry Code of Practice - Australia January 2010
2. ACDIRT Canada - l'Association des journalistes électronique- Code de déontologie
3. CAB Code Regarding Violence in Television Programming
4. Canadian Association of Broadcasters' Equitable Portrayal Code
5. Editors' Code of Practice - United Kingdom
6. Code of Ethics for the Austrian Press -Austria
7. Code of Ethics for the Press, Radio and Television- Sweden
8. United Kingdom Code: Code on Standards of the Broadcasting Standards Commission
9. United Kingdom Code: Code on Standards of the Broadcasting Standards Commission

10. Codul deontologic al ziaristului adoptat de Clubul roman de presa
11. Codes of Journalistic Principles / Europe
12. Reports on possible co-operative regulatory systems
13. Case of Verein Gegen Tierfabriken Schweiz CEDO
14. Case of Von Hannover V. Germany CEDO
15. The Editorial Guidelines BBC
16. The Ethical journalism initiative - Aidan White
17. Right to one's own image - ECHR judgments
18. Dreptul la respectarea vieții private și de familie Ghid privind punerea în aplicare a articolului 8 ECHR
19. Libertatea de exprimare, Ghid privind punerea în aplicare a articolului 10 al Convenției europene pentru Drepturile Omului
20. The Media Self-Regulation Guidebook
21. The Public Interest, the Media and Privacy - David E. Morrison, Michael Svennevig
22. OFCOM Code on Fairness and Privacy
23. OFCOM Code on Standards
24. CRP / recomandare privind auto-reglementarea relațiilor profesionale
25. Parliamentary Assembly on privacy / rezoluția COE nr 1165/1998
26. Rezoluția COE 1003/1993 etica jurnalismului
27. Statutul jurnalistului / COM
28. Statutul ziaristului din Societatea română de televiziune
29. Statement of Principles of Radio and Television Broadcasters - The National Association of Broadcasters - SUA